

OPENING VAN HET ACADEMISCH JAAR VAN HET
HOGER INSTITUUT VOOR MAATSCHAPPELIJK EN CULTUREEL WERK.

DIALOOG OPLEIDING-BELEID.

TOESPRAAK GEHOUDEN DOOR MEVROUW R. STEYAERT
GEMEENSCHAPSMINISTER VAN GEZIN EN WELZIJNSZORG.

Brussel, 10 oktober 1986.

Toen mij de vraag gesteld werd op deze academische zitting een inleiding te houden heb ik dit zonder aarzelen aangenomen.

In een wereld waarin nieuwe inzichten groeien over mens en arbeid, mens en gezin, mens en natuur, mens en medemens, mens en religie, mens en vrede (of moet ik zeggen mens en geweld), mens en machtsverhoudingen, zijn opleidingen van maatschappelijke werkers en beleid voor welzijnszorg betrokken in een gemeenschappelijke bevraging. Wat is in de context van vandaag de opdracht, wat zijn de contouren van het welzijnswerk? Wat zijn de determinanten voor de keuzen die wij maken? Welke mogelijkheden tot groei wordt dit werk geboden binnen ons maatschappelijk bestel? Wat kan er van professionele krachten verwacht worden en waar liggen knelpunten of conflictstof?

Uiteraard kan in het kader van een bondige lezing het geheel van deze problematiek nauwelijks behandeld worden. Toch zou ik mijn uiteenzetting graag beschouwen als de inzet van een dialoog tussen opleiding en beleid. In tijden van grote veranderingen, in een fase van een structureel groei-proces hebben wij, meer dan anders, sterke behoefte aan goede communicatiestructuren tussen de relevante niveau's van het welzijnswerk. Ik bedoel dan niet enkel de relatie werkveld-beleid maar evenzeer de relatie werkveld-opleiding en beleid.

Ik heb deze dialoog vaak als te schaars aanwezig ervaren en daarom is mijn dank groot voor de gelegenheid die mij nu wordt geboden om U iets van mijn bedenkingen en bekommernissen mede te delen.

Verschuivingen binnen onze samenleving.

Een juiste reflexie over de plaats en de inhoud van het welzijnswerk in onze samenleving is slechts mogelijk aan de hand van weliswaar gekende gegevens maar die ik toch nuttig acht even in herinnering te brengen.

1. De gewijzigde demografische context.

Wij worden in het welzijnswerk vandaag, en meer nog naar de toekomst toe, geconfronteerd met de gevolgen van een zich snel wijzigende bevolkingsstructuur.

Het volstaat hier enkele gegevens aan te halen uit de diverse studies die hieromtrent werden uitgegeven door het Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudies.

Daar waar het geboortecijfer in Vlaanderen in 1961 nog 18,85 per 1.000 inwoners bedroeg werd het in 1985 reeds herleid tot 11,2, lager dus dan het Rijksgemiddelde (11,6) en dan het gemiddelde van Wallonië (11,7) en van Brussel (12,7).

Er zijn minder gezinnen met een groot aantal kinderen. Het procreatiepatroon vertoont steeds kortere vruchtbare periodes, hoewel deze vroeger aanvangen en de geboorten meer worden gespreid. De vruchtbaarheidscoëfficiënt, het aantal kinderen per vrouw, bedraagt voor België in 1985 1,5 kinderen. Voor een normale vervanging der generaties is 2,1 nodig.

Wij staan in feite niet alleen voor een probleem van vergrijzing van onze bevolking. Wij staan eigenlijk voor een beginnende ontvolking.

Mede ingevolge deze denataliteit ondergaat ook de leeftijdsstructuur een grondige verandering. De jonge leeftijdsklasse van 0 - 14 jaar daalt, de leeftijdsklasse van 15 - 64 jaar kent een relatieve toename, maar de leeftijdsklasse van 65 jaar en meer stijgt. Vooral het aantal hoogbejaarden (70 jaar en meer) neemt snel toe. Ik citeer enkele cijfers :

31.12.1985	545.915	hoogbejaarden
31.12.2000	628.736	"
31.12.2010	683.170	"

- Dit is een toename, in een periode van 25 jaar, met 25 %.
- In 1985 maakt de bevolking van 70 jaar en ouder 9,6 % uit van de totale bevolking in Vlaanderen.
- In het jaar 2010 zal diezelfde groep reeds 12,3 % van de totale bevolking vertegenwoordigen.

Enerzijds dus zal naar de toekomst toe de groep van de beroepsactieven versmallen en anderzijds zal de groep van mensen op hogere leeftijd toenemen. De vergrijzing van de bevolking stelt ons nu reeds voor een aantal problemen die onvermijdelijk in de komende jaren nog sterker zullen doorwegen.

In de eigen werksfeer denk ik aan problemen van thuisopvang, thuisgezondheidszorg en parallel hiermee de uitbouw van de nodige infrastructuur voor de met de aard van de behoefte variërende keuzen : flats, dagcentra, collectieve tehuizen, dienstencentra.

Maar evenzeer zal de vergrijzing een weerslag hebben op andere domeinen als bv. sociale zekerheid, tewerkstelling en vermoedelijk ook zal zij invloed uitoefenen op de dynamiek van onze samenleving.

2.Werkloosheid.

Deze demografische omwenteling doet zich voor in een periode van economische crisis. Werkloosheid, en meer in 't bijzonder werkloosheid van jongeren, vormen een zware dobber voor al wie om welzijnsaspecten begaan zijn. Eind augustus van dit jaar, en ondanks een lichte verbetering in vergelijking tot vorig jaar waren in Vlaanderen nog 59.993 jonge mensen, mannen en vrouwen van beneden de 25 jaar, als werkloos ingeschreven.

Anderen vinden werk binnen de specifieke tewerkstellingsprogramma's (stagiairs - DAC's - gesubsidieerde contractuelen). Deze vorm van tewerkstelling mag wat het welzijns- en culturele werk betreft wel in 't bijzonder vernoemd worden. Naast de tewerkstellingseffekten met de daaraan verbonden vragen voor de hulpverleners inzake statuut en dergelijke, heeft zij duidelijk invloed gehad op de ontwikkeling van het werk op diverse gebieden.

In een aantal gevallen droeg zij beslist bij tot een ruimere bevraging of formulering van maatschappelijke problemen - in andere gevallen denk ik dat de vraag terecht is of in een werkgebied waar overleg en samenwerking nog tastend aan structurering toe zijn, het ontstaan van een veelheid van ongecoördineerde initiatieven het werkgebied soms niet verstoort.

3. Migranten.

Niet te verwaarlozen is ook de blijvende aanwezigheid in onze samenleving van een aantal migranten. Zij zijn weliswaar verschillend gespreid over onze provincies, maar vertegenwoordigen dan toch een groep van + 250 duizend mensen (Brussel niet ingerekend dat op zichzelf een 1/4 miljoen vreemdelingen telt) die binnen bepaalde streken, Limburg vnl., maar ook de Antwerpse agglomeratie, de kanaalzone in O.Vl., een belangrijke groep vormen van mensen met eigen problematiek en eigen aanknopingspunten voor het welzijnsbeleid.

4. Gezin - Bevraging - Nieuwe ontwikkeling.

Vergrijzing, werkloosheid, meer pluriraciale samenleving, laat mij er nog aan toevoegen de merkwaardige evolutie die het gezin in de laatste decennia doormaakt. Het individualiseringsproces dat door de stijgende welvaart van de zestiger jaren bevorderd werd, de democratisering van het onderwijs, én, met een bijzonder accent, de vrouwenemancipatie zijn zeker niet vreemd aan een complex geheel van sociale en psychologische processen die gedragslijnen en leefwijzen binnen het gezin bepaald hebben.

Het gezin is in de laatste decennia een veel besproken instelling geworden, door de een opgehemeld en hardnekkig verdedigd, door anderen sterk gecontesteerd.

Volgens het Europese waardenonderzoek dat in 1981 geschiedde wensen 85% van de Europeanen dat het gezinsleven meer aandacht zou krijgen. Ook jongeren wensen dat. Is het omdat het gezin aan heel veel schokken onderhevig werd dat mensen opnieuw meer zekerheid wensen. De evolutie is nochtans verre van voltrokken. Het spanningsveld situeert zich vooral binnen de duurzaamheid van de relatie eerder dan op het gezin als institutie.

De verschuiving in traditionele rol- en takenvervulling binnen het kerngezin is zeker een feit doch in zijn verschijningen zeer verschillend beleefd zonder dat dit noodzakelijk met leeftijd heeft te maken. Men stare zich hierbij niet alleen blind op de man-vrouw relatie, ook de relatie ouders-kinderen is er een andere geworden waarin de heel wat vroegere zelfbepaling van kinderen vaak voor een aantal spanningen zorgt.

Een nieuwe situatie met haar psychologisch gevolg is ook dat heel veel kinderen niet meer geconfronteerd worden met een broertje of een zusje. De brede familie, broers, zusters, ooms en tantes en hun kinderen die vroeger een natuurlijk relatienet vormden, is sterk aan versmalling toe.

Afgezien van het aantal echtscheidingen dat nog toeneemt interesseren de sociologen zich eerder aan nieuwe ontwikkelingen. Het ongehuwd samenwonen is een bewuste keuze geworden waar men ook voor uitkomt, binnen alle bevolkingslagen.

Een ander verschijnsel, het één ouder-gezin, is een begrip geworden waarmee meer en meer rekening wordt gehouden tot in elaboratie van wettelijke maatregelen. Ik denk hier aan sociale zekerheid bv., of fiscaliteit.

De media bieden het publiek trouwens regelmatig in beeld, discussies, geschriften, films, de bonte verscheidenheid van al deze levensmodellen. Het minst wordt hierbij belicht de bijzondere waarde van een duurzaam engagement in het realiseren van een toekomstproject. Het valt buiten twijfel dat in veel gemoederen deze waarde hierdoor sterk gerelativeerd werd (als ze dan al niet als bedreigend of als voorbijgestreefd overkomt).

Nieuwe problemen voor het welzijnswerk.

Veel mensen voelen zich onzeker te midden van deze evolutie, de persoonlijke ervaringen die zij meemaken gaan vaak gepaard met grote spanningen, angst en verdriet.

Hulpverleners binnen centra voor Levens-en gezinsvragen (C.L.G.'s) of andere sociale diensten weten hoeveel onveiligheid en stress voor veel mensen aanwezig zijn met als achtergrond gezinsrelaties of storingen in hun relatiepatroon.

Het welzijnsbeleid wordt dus geconfronteerd met een geheel van nieuwe gegevens, nieuwe toestanden die vragen doen rijzen rond aangepastheid of onaangepastheid van zo verscheiden aspecten als structuren en opleiding, overheidsmaatregelen en bestaande voorzieningen, probleemaanpak en methodiek.

Enkele beschouwingen.

Mijn zoeken naar de juiste benadering voor een aantal van deze vragen wordt natuurlijk beïnvloed door de taken waar ik nu vóór sta. Het is in dat licht dat ik hier enkele beschouwingen ten beste geef.

Sfeer.

Eerst iets over het klimaat dat ik in tal van gesprekken en contacten met welzijnswerkers of hun vertegenwoordigers heb ontmoet.

Soms ervaar ik het alsof kritisch denken over welzijnswerk en welzijnsbeleid meer gelijk staat met miskennis van de sociale werkelijkheid, om terug te vallen in een naïve, irrationele ophemeling van op zich uitstekende principes, die echter tot de rang van slogan of van mythe verschoven worden (kleinschaligheid - participatie - machtsmisbruik).

Dit leidt dunkt me tot een reductie van de maatschappelijke horizon. Alle kwalen van de maatschappij worden bestendig dik in de verf gezet zonder dat daarnaast gewezen wordt op de scheppende, mensbevorderende krachten die in alle takken van activiteit aanwezig zijn.

Is een dergelijke benadering vruchtbaar om het welzijnswerk de stuwkracht te geven die het moet hebben om als één van de noodzakelijke en volwaardige componenten van onze samenleving uit te groeien ?

Ik geef grif toe dat het welzijnswerk nog niet de plaats veroverd heeft waar het mag op bogen. Wij staan met dit werk eigenlijk nog in een eerste fase van ontwikkeling, een ontwikkeling die moeizaam vordert maar toch zodanig dat dit werk niet meer weg te denken is uit onze samenleving. Ook de arbeidersstrijd heeft een aantal decennia nodig gehad om met zijn geledingen uit te groeien tot een mede bepalende factor van het sociale gebeuren in het sociaal-economisch beleid.

Omziende naar vroegere jaren is het toch merkwaardig wat op enkele jaren gebeurd is in de aanvaarding en zorg voor gehandicapten, de aandacht voor jeugd in moeilijkheden, de vele vormen van ondersteuning voor mensen in nood. Veel blijft onaangepast of onvoldoende maar verdere uitbouw heeft zelfvertrouwen nodig, zoals het even sterk hard werken en deskundigheid nodig heeft.

Kwaliteitsmeting.

Zijn er factoren waardoor wij die doorbraak kunnen verhaasten ?

Ik zou een lans willen breken voor een veel voluntaristischer evaluatie van de kwaliteit en degelijkheid van het welzijnswerk. Veel gesprekken en vergaderingen zijn hieraan gewijd, veel studiedagen die druk gevolgd worden hebben dit tot doel. Toch ben ik overtuigd dat wij ter plaatse, op het werkveld onvoldoende geïnformeerd zijn over de reeel bereikte resultaten. Hiertoe missen wij een aantal betrouwbare parameters.

Het geeft je geen goede faam de profit-sector met de non-profit-sector te vergelijken. Zonder beide sectoren over dezelfde kam te willen scheren valt er nochtans veel te leren uit de wijze waarop de profit-sector de analyse van zijn slagen of niet slagen maakt. Waarom zou het voorbeeld uit de profit-sector om effectiviteit en efficiëntie van eigen handelen te meten, geen inspiratie mogen zijn om de non-profit-sector te helpen beter zicht te krijgen op de resultaten van zijn actie? In de effectiviteitsanalyse wordt inderdaad nagegaan in welke mate de nagestreefde doeleinden bereikt worden terwijl de efficiëntie slaat op het bereiken van deze doeleinden tegen de minst mogelijke kost. Het gaat niet op zich aan ernstig afwegen te onttrekken omdat "de menselijke benadering zo delicaat en zo ingrijpend is". Juist omdat het werk rechtstreeks op mensen betrokken is, is een grondiger kennis van het resultaat van ons handelen, van de samenstellende componenten in het hulpaanbod, van gelijkaardige initiatieven en van hun effect zo uiterst belangrijk.

Uitwisselen van ervaring alleen is hiervoor ontoereikend. Wij moeten voor het welzijnswerk eigen parameters ontdekken en gebruiken om zo ingelicht te worden over de kwaliteit van het gepresteerde werk.

Kwaliteit veronderstelt trouwens goed leiderschap en goed beheer. Het welzijnswerk wordt in zijn ontwikkeling evenzeer als alle andere menselijke bedrijvigheid geconfronteerd met gewijzigde denkkaders, met het groeiend impact van communicatiemiddelen, van computers enz. Waarom zouden wij in het welzijnswerk geen maximaal gebruik maken van nieuwe informatiebronnen, van vereenvoudigingssystemen in werkorganisatie en financieel beheer, kortom van modellen die de beleidsvoering binnen onze

verscheiden vormen van hulpverlening op gelijke golflengten laten functioneren als in economische sectoren.

Ik geloof niet dat dit een utopie is.

Jonge generaties van toekomstige welzijnswerkers groeien immers op met video, programmatie op huiscomputers enz.. Zij moeten later het gesprek kunnen voeren met mensen waarvan de gevoeligheden en beroepsinteresse anders liggen, maar die daarom niet onverschillig staan tegenover behoeften van hun medemensen.

Maar omdat voor een aantal onder hen, soms betrokken in invloedssferen die mede het gelaat van onze samenleving bepalen, het welzijnswerk nog onbewust of bewust gezien wordt als "ondeskundige vrijwilligheid" in beheer en organisatie, weliswaar gepaard aan een enorme massa goodwill, maak ik mij zorgen over tendenzen die herinneren aan de weldadigheid van weleer.

Het gesprek, de dialoog met deze kringen moet gevoerd worden in een taal die begrepen wordt, die aanslaat; de gevraagde aandacht mag niet afgeleid worden zodat het welzijnswerk zou voorkomen als een archaïsch bestuurd activiteit, of herleid worden tot vragen naar geldinzameling.

Ik weet natuurlijk maar al te goed hoe de huidige budgettaire problemen deze heropflakking van initiatieven als kosteloze maaltijden in winterperiodes en voedselbanken in de hand werken. Ik verheug me zelfs en ik bewonder de inzet en sociale bewogenheid van mensen die deze last op hun schouders willen nemen. Ik erken de noodzaak en het nut van dergelijke initiatieven in de gegeven omstandigheden.

Ik wil alleen betogen dat in de overgangsfaze naar een andere beschaving die wij nu zeker doormaken, wij redenen hebben om te streven naar een ontwikkeling waarin het welzijnswerk mede dank zij organisatie, beheer en aanpak zich geleidelijk aan inschakelt in de raderwerken van onze samenleving als een volwaardig meetellende component. En daartoe zal noodzakelijk zijn een meewerken waar nodig aan de algemene sfeer van technologie en rationele aanpak.

De uitdaging zal zijn om hierbij de waarden van gevoel en menselijke nabijheid niet te verspelen. Zonder hen verspeelt het welzijnswerk zijn grondslag. Maar beide aspecten zijn niet per se tegenstrijdig en een opleiding die hier geen aandacht zou aan besteden lijkt mij tekort te schieten en inadekwaat te zijn.

Rol van de overheid.

Terecht wordt gesteld dat de overheid in de structurering van de welzijnszorg een voorname rol te vervullen heeft. Ik ben mij daar scherp van bewust. Ik krijg vaak te horen dat het welzijnswerk met het grootste pakket van gemeenschapsgelden gaat lopen. Toch ben ik er heilig van overtuigd dat de gedane inspanning nog moet verruimd worden wil een gedegen mogelijkheid geopend worden om in alle sectoren waar de nood dwingt een gepaste respons te geven.

Een analyse van de begroting laat makkelijk uitschijnen hoe zij voor het grootste gedeelte gedomineerd wordt door een viertal grote sectoren : gehandicapten - bijzondere jeugdzorg - het jonge kind - thuishulp. Andere werksoorten verdienen nochtans evenveel aandacht. De begrotingscijfers liggen daar meer gespreid over initiatieven die niet dezelfde noemer hebben, al vertonen zij in cliëntstelsel en werkwijze grote raakvlakken. In het licht van de demografische en gezinsevolutie, waar ik op atendeerde, zal bovendien ruimte moeten geschapen worden voor nieuwe accenten in de welzijnszorg, met de daaraan verbonden financiële consequenties. Ik denk aan opvang van relationele problemen, drugproblemen, allerhande crisissituaties bij jongeren, vrouwen, oud-gedetineerden. Ook hier is het spanningsveld groot om, tussen alle rechtmatige vragen in, toch minder doorwegende groepen financieel iets meer armslag te geven.

Herschikking, herdenken, vooruitzien, zijn inderdaad nauw verbonden met budgettaire mogelijkheden, maar hebben evenzeer te maken met problemen als bevoegdheidsverdeling, bestuursniveau's, coördinatie en samenwerking, planning.

Coördinatie en samenwerking.

De verwijzing van de persoonsgebonden materies naar de gemeenschappen hebben het welzijnslandschap enigszins opgehelderd en geprofileerd maar toch verkeren nog tal van aspecten in een schaduwzone. Het federaliseringsproces van de welzijnssector heeft zeker nog geen eindpunt bereikt.

Afgezien van deze bevoegdheidsuitbreiding kan men toch niet ontkennen dat op het vlak van coördinatie en samenwerking nog reuzestappen te zetten zijn waarvoor heilige huisjes moeten afgebroken en veel politieke wil nog groeien moet. Ook hier zie ik een rol weggelegd voor de opleidingen die door de contacten met een verscheidenheid van instellingen binnen het culturele, gezondheids- en welzijnskader helpen een breed inzicht te geven in onbenutte mogelijkheden, in terechte aspiraties, in afremmende overlappingsen die in diverse werkvelden aanwezig zijn. Deze verkregen inzicht en kunnen zowel een echt doelmatige oplossing van problemen bevorderen of verdere overlapping afremmen. Nu onlangs in een interessant dossier de signaalfunctie van maatschappelijk werkers in de hulpverlening geduid werd, ben ik zo vrij de signaalfunctie die ook de opleidingen kunnen hebben aan te spreken.

Tussen de materies die binnen de gemeenschappen onder verschillende bevoegdheden ressorteren (gezondheid - cultuur - vorming) zijn er heel wat raakvlakken waarmee hulpverleners te maken hebben. Een meer structureel overleg, met eerbiediging van eenieders bevoegdheidsomschrijving en bevoegdheidsniveau behoort in Vlaanderen nog tot een droomwereld, al wil ik niet ontkennen dat pogingen bestaan die hier en daar tot meer geïntegreerde aanpak leiden.

Niet louter het gemeenschapsniveau moet hier vernoemd worden. Ook tussen dit niveau en de nationale instanties zijn duidelijker afspraken wenselijk.

De relatie justitieel apparaat en bijzondere jeugdzorg is nog aan precisering toe. Voorbeelden uit het buitenland doen nadenken over de rol die gemeenschappelijk met andere partners zou kunnen vervuld worden. Participatie van de ouders, van de jeugdigen zelf, van leerkrachten, van onderzoekers, van politie, het is nader denkwerk waard en het behartigen van nieuwe, ruimere samenwerkingsverbanden op verschillende beleidsniveau's zal van het welzijnswerk nog sterke overredingskracht en vermogen tot innovatie eisen. Maatschappij-critische reflexen alléén zijn onvoldoende. Er moeten kanalen tot overleg gevonden worden, structuren uitgedacht worden die door de overtuigde deelname van alle verantwoordelijken gedragen worden. Belangenverdediging en verworven statuten zo van instellingen als van particulieren kunnen hierbij in het gedrang komen, maar behouden hun geloofwaardigheid slechts in de mate dat het te bereiken doel centraal blijft.

Deze bedenking is evenzeer terecht waar het de taakverdeling betreft tussen verscheidene bestuursniveau's. Een centraal normatief kader moet de gelijke behandeling van burger en instellingen waarborgen, maar dit hoeft geen rem te leggen op het optreden van plaatselijke of regionale besturen die van veel nabijer de bestaande behoeften kunnen beoordelen.

De Provinciale Welzijnscommissies zijn gegroeid uit de overtuiging dat de globale uitbouw van een adequaat welzijnsnetwerk in Vlaanderen o.a. moest steunen op de samenwerking van twee bestuursniveau's : het gemeenschaps- en het provinciaal niveau. Doch tevens wordt ervan uitgegaan dat de samenwerking en de coördinatie op regionaal vlak moet opgebouwd worden dank zij de deelname van het plaatselijk en regionaal werkteerrein. Na twee jaar experimenteren wordt nu aangedrongen op de duidelijker situering van de P.W.C.'s. De stimulering van adviesverstrekking over planning en coördinatie met imperatieve waarde en naar beide genoemde bestuursniveau's toe wordt in de voorbereidende teksten dik in de verf gezet. Het zou echter fout zijn het plaatselijk vlak te vergeten. De O.C.M.W.'s, als vertolkers en uitvoerders van de zorg van de gemeentelijke overheid voor haar bevolking, bestrijken op dit gebied een brede waaier van initia-

tieven. Zij ontwikkelden een heel netwerk van voorzieningen gaande van een traditioneel reeds lang gekende zorg bv. voor bejaarden of mensen in materiële nood, naar nieuwe realisaties. Ik denk meer aan het voorbeeld van het O.C.M.W. van Antwerpen en zijn participatie aan een initiatief van crisisopvang in de grootstad.

Openbaar en privé-initiatief.

Hier raken wij de zich op zeer verschillende wijze ontwikkelende samenwerking tussen openbaar en privé initiatief.

Over het ontstaan en naast mekaar bestaan van twee netten, het openbare én het privé-initiatief wordt reeds ettelijke jaren druk gediscussieerd en geschreven. Een overvloed aan literatuur analyseert hun wederzijdse sociale en politieke achtergronden. Hun verhouding tot elkaar en tot een meer pluriforme samenleving, eventueel hun wederzijdse rivaliteiten, hun huidige plaats in het maatschappelijk bestel zijn voorwerp van verdediging of afkeuring. Uit het oogpunt van de democratische groei van onze samenleving acht ik het gevoerde debat en de ingenomen stellingen belangwekkend. Het kan een sociaal werker niet onverschillig laten in welk referentiekader en met welke marge van vrijheid hij zijn begeleidingstaak kan waarnemen. En gezien de sociale realiteit bestendig in beweging is, is het boeiend en noodzakelijk de ideeënwereld te kennen die, in al zijn scherpte, de huidige welzijnssituatie beschrijft, behandelt en beoordeelt.

Beleidsmatig gezien kan ik alleen maar vaststellen dat beide netten vaste voet aan de grond hebben en beiden met recht en reden bestaansrecht opeisen. Trouwens in beide gevallen zijn ook hier interessante verschuivingen gebeurd.

Destijds gegroeid vanuit godsdienstig, filosofisch of ideologisch geïnspireerde groepen vertoont het privé-initiatief hoe langer hoe meer het karakter van een bonte verzameling van mensen die de handen in mekaar slaan rond een bepaalde nood, ja dan neen persoonlijk ervaren of aange-

voeld. Ook de vroeger opgebouwde diensten of verenigingen blijven actief, maar men moet blind zijn om niet te zien hoe daar intern grondverschuivingen plaats vinden. Wij bevinden ons midden in de postcongregationele periode waarin de professionalisering soms een belangrijker rol speelt dan de gelijkgezindheid.

Sommigen wijzen op verzwakking van de privé-sector. Ik heb die indruk niet. Alleen wordt zijn functioneren anders bepaald door factoren als professionalisering, en toenemende vraag naar financiële steun van de overheid. De tijd dat kloostergemeenschappen hun bezit en arbeidskracht in infrastructuur en werking ten bate van de gemeenschap investeerden, geraakt afgesloten. In de gehandicaptensector o.a. is het manifest hoe betrokkenen zelf of hun families, de handen in elkaar slaan om initiatieven te nemen en zich dan eisend op te stellen t.o.v. de overheid.

De voluntariaatsgedachte, de zelfhulpgroepen, zij leiden een dynamisch bestaan ondanks een nog onduidelijk beeld rond hun eigenlijk profiel en een nog onduidelijker zicht op wat overheidssteun hier vermag of niet vermag.

Daarnaast ontwikkelt zich een even dynamische overheidssector, gericht op even diverse behoeften, met feeling voor nieuwe noden : flats voor bejaarden, rechtshulp en -advies, warme maaltijden, dagopvang van diverse bevolkingscategorieën die hier nood aan hebben. Ook bij deze initiatieven ontstaat een spanningsveld bv. wanneer cliënten zich meer bewust als participant in bewonersraden of andere raden van advies willen opstellen.

Het ene noch het andere netwerk kan op dit ogenblik uit ons werkveld weggedacht worden zonder grote leemten en dus grote schade te veroorzaken.

De zorg moet wél zijn ook hier samenwerkingsverbanden te realiseren, overlapping te vermijden. Meer nood kan door grondiger overleg beter beantwoord worden.

Hoe belangrijk analyses en theoretische beschouwingen ook zijn, even belangrijk lijkt me ze aan de werkelijkheid van het dagelijks functioneren te toetsen. Het resultaat hiervan kan uitmonden in koerswijzigingen en nieuwe trends, maar evenzeer in een gezond relativeren van apriorismen en slogans.

Kenmerkend voor het welzijnswerk vandaag is, naast het historisch gegroeide openbare en privé-netwerk van diensten en voorzieningen, het ontstaan, en de vermenigvuldiging van kleine beperkte initiatieven gericht op bestaande of nieuwe noden (werklozenateliers - bijzondere jeugdzorg) met eigen opstelling t.a.v. het probleemgebied dat men als het zijne erkent, zonder andere organisatiestructuur dan de kleinschaligheid (op maat van de mens). Ontegensprekelijk is van deze initiatieven een invloed uitgegaan naar de totaliteit van het werkveld.

Eigenlijk kan er niet aan getwijfeld worden dat, willen wij tegen het einde van dit millennium de noden van de mens nog steeds op aangepaste wijze beantwoorden, wij de bouwstenen van onze hulp verschillend zullen moeten ordenen.

En ook hier ontmoeten beleidsobjectieven de doeleinden die opleidingen nastreven.

Vragen naar opleiding en vorming.

De opleidingen hebben tot opdracht de nodige kennis en vaardigheden bij te brengen. Vanuit de complexiteit van de nood is een veelheid van beroepen ontstaan die vaak in hun uitoefening bij dezelfde mens uitmonden. Maatschappelijke werkers, assistent-psychologen, psychologen, opvoeders, orthopedagogen, ergotherapeuten, gezinstherapeuten, sociaal-verpleegkundigen ... stuk voor stuk nuttige beroepen met eigen opleidingen, eigen trainingen eigen vormen van bijscholing.

Binnen de opleiding maatschappelijk assistent zelf vinden wij de opties personeelswerk, sociaal-cultureel werk, samenlevingsopbouw, algemeen maatschappelijk werk.

Ik twijfel niet aan de noodzaak van deze verschillende specialisaties. De noodzaak van specifieke vorming voor duidelijke probleemgebieden is een feit.

Ik durf wel de vraag stellen of zoveel specialisaties die vaak dezelfde mens betreffen met voldoende soepelheid inspelen op mekaar. Dat dit alles behalve eenvoudig is, ervaren wij dagelijks in de nieuwe problematiek die door de thuiszorg gesteld wordt. Iedereen is het er roerend over eens dat de bejaarde of de patiënt het best van al thuis blijft en daar de nodige hulp verkrijgt. Maar er valt nog heel wat te zoeken om een stelsel te ontwerpen waarin alle elementen van een dergelijke zorg soepel en veilig voor de hulpvrager en voor de ondersteuning van zijn gezin goed op mekaar afgestemd functioneren.

Ik durf ook de vraag te stellen of het aanleren van allerlei waardevolle technieken voldoende ingebed is in de aandacht en kennis van meer algemene processen van sociale, culturele en economische aard. Deze zijn immers medebepalend voor het optreden van mensen en hun impact kan niet zonder schade voor de kwaliteit van het werk over het hoofd gezien worden. Het fenomeen van de 4e wereld schijnt mij daar een illustratie van. Wat kennen wij van die leefwereld en waarom is het zo moeilijk om ondanks onze stelsels van bijstand en sociale zekerheid deze mensen te betrekken in een ontwikkelingsproces dat hen uit wantrouwen en inertie haalt en hen helpt de marginaliteit te ontgroeien.

Mijn bedenkingen betreffen de basisvorming. Toekomstige beroepskrachten moeten op een dubbel vlak gevormd worden : zeer zeker in het hanteren van een aantal specifieke vaardigheden, maar even fundamenteel is het inzicht in de brede maatschappelijke realiteit waarin hun hulpverlening plaats heeft. Een soliede basisvorming moet op een dubbele manier de maatschappelijke werkers behulpzaam zijn in hun verdere loopbaan.

Maatschappelijke werkers worden immers met heel veel facetten van het menselijk en sociaal dysfunctioneren geconfronteerd.

Het beroep vergt een stevige professionele draagkracht om enerzijds met blijvende overtuiging te functioneren en anderzijds op creatieve en realistische wijze, in steeds wisselende situaties, de gepaste oplossingen te vinden.

Mijn vragen zijn evenzeer gericht naar de vormen van bijscholing die alle groepen van welzijnswerkers zouden kunnen helpen om naast groei van vaardigheden en met een zekere praktijkervaring op zak ook voeling te houden met vernieuwende golven die van hen een voortdurende aanpassing vragen aan snel wisselende omstandigheden.

Waardenbeleving.

Ten slotte denk ik dat in de nieuwe wereld die in opkomst is de vraag naar fundamentele waarden opnieuw een centrale plaats zal innemen. Een hoog-technologische samenleving zal niet ontsnappen aan de bezinning over haar innerlijke samenhang. Meer en meer stemmen wijzen erop dat naast het technologisch projekt, andere krachten en stromingen belangrijk zijn en zelfs noodzakelijk om evenwicht en welzijn te scheppen. Meer en meer is ook sprake van de groei van een nieuwe ethiek t.a.v. problemen van geboorte, dood, kennis van genetische ontwikkelingen.

De effecten van wetenschap en technologie grijpen direct in in het bestaan van jonge en toekomstige generaties. Maar jonge mensen zijn ook gevoelig voor waarden : eenvoudiger, natuurlijker levenswijze, mindere belangstelling voor het opstapelen van stoffelijke goederen, oprechtheid in menselijke relaties. Zij staan echter vaak voor verwarrende opties.

Met de toekomst voor ogen en vanuit de ervaring van het thuismilieu, de leefwereld op school of daarbuiten in ontspanning of werk worden zij ertoe gebracht hun keuzen te maken, waarden te ordenen tot een zinvolle onderbouw voor eigen leven.

Maatschappelijke werkers, welzijnswerkers staan niet alléén voor materiële noden. Zij helpen mensen ook om een zinvol netwerk te ontdekken van verhoudingen tussen henzelf en anderen, tussen henzelf en de wereld waarin zij hun bestaan leiden. Het cliëntgericht werken, het niet-directief zijn, het vermijden om vanuit eigen denkwereld op het handelen van de hulpvrager te wegen zijn niet tegengesteld aan het aankleven voor zichzelf van een geheel van waarden die in eigen leven zingevend zijn. Mijn overtuiging is het dat opleidingen hier een delicate maar essentiële opdracht hebben. Niet om zelf een waardenstelsel op te leggen, wel om bouwstenen aan te brengen rond zo verscheiden problematieken als arbeid, sociale gerechtigheid, consumptie, gezin, participatie, schaarste, solidariteit.

x

x

x

En nu een slotbedenking.

Het maatschappelijk welzijn mist zijn volle betekenis zolang de samenleving het slechts beschouwt als een weliswaar nuttig, maar zwak en marginaal ageren.

Het is voor ons een gemeenschappelijke en boeiende opdracht om het zijn volle betekenis te geven door het nl. op te tillen tot een dimensie die erkend wordt als een onontbeerlijk aandeel van de samenleving die in wording is.